

גליונות לעירון בפרשת השבוע

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ
שנה תשיעית

יפחי (תשי"י)

מ"ט פסוק י'

- 1. לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו.
- 2. ראב"ע ד"ה לא יסור רמב"ן ד"ה לא יסור שבט מיהודה.
- 3. חלק את דברי הרמב"ן לפסקאות!
- 4. מה הן הסתירות מצד הכתובים ומצד ההסטוריה נגד פסוקנו וכיצד מישבן הרמב"ן?
- 5. מי הוא "הנביא" המוזכר בתחילת דברי הרמב"ן ("והנביא לא יבטיח את ישראל")?
- 6. מה רצה הרמב"ן להוכיח באמצעות הפסוק "אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי?" כמה נראה הפסוק (שמואל א' י"ג י"ג) "נסכלת לא שמרת את דבר ה'..." כסותר לכל תפיסת הרמב"ן וכיצד מישב הרמב"ן הסתירה זו?
- 7. מה היו שלשת פסעי מלכי בית השמונאי לדעתו ועל איזה מהם נענשו בבטול מלכותם?

רש"י ד"ה לא יסור שבט מיהודה; ד"ה ומחוקק מבין רגליו הר"ן (רבנו נסים) דרוש שביעי (מתוך ספר הדרושים להר"ן): לדברי הרמב"ן הנ"ל: ודברי תימה הם, שאם כן לא נשלמה הבטחת יעקב בזה, ואע"פ שהיו עונשים את אלה שהסירו את הממשלה, כי מי שיבטיחנו הנביא שלא ינוק ולא יפול ביד שונאיו ואח"כ יפול - אע"פ שדמו מידם ינוקש, לא נשלמה הבטחת הנביא. וזה הפסוק אינו מצוה ולא אזהרה לבאים, אבל הקדמת הידיעה ממה שיקרה. ועם היות שנעטו המולכים על ישראל על זה, בכל זאת, כבר נתבטלה ההבטחה הזאת בטול רב ולא נתקיימה רק בימי דוד ושלמה.

אבל על דעתי הפרשה הזאת רומזת לכל שבט ושבט מה שיקרנו... וכן ביהודה ידבר על דרך ההודעה וההבטחה כלומר: מה שיחטאו מלכיה, עדיין לא יגיע עונשם שתסתלק ותסור מהם הממשלה לגמרי. וכמו שאמר הש"י לשלמה (מלכים א' י"א) "רק את כל הממלכה לא אקרע, שבט אחד אתן לבנך למען דוד עבדי ולמען ירושלים אשר בחרתי". והנה כל ימי בית ראשון היו מלכים ביהודה ולא סרה מהם הממשלה, וכן מלכות שאול אינה קושיה אצלנו, אע"פ שלא היה בימיו מושל משבט יהודה, שהוא לא הבטיחו שלא יקום לעולם מלך אלא משבט יהודה, אבל הודיעו שמת שתתחיל מלכותם, לא תסור ולא תפסק לגמרי... ואין ההסרה נופלת אלא בדבר שכבר התחיל.

ממלכי השמונאי על זה קושיא כלל, כי לא הבטיח שלא יתמנה אדם בשררה מן השרות אם אינו משבט יהודה. והמלכים אשר מלכו בבית שני לא היתה מלכותם מצד עצמם כלל, אבל הם כפקידים למלך פרס ורומי וגם לזולתם מן המלכים.

מכל מקום אין כונתו שלא תהיה מלוכה לאחד מאחיו, אבל הבטיחו שלא תפסק מן שבטו לגמרי כל זמן שתהיה מלוכה לישראל, אבל בהיות ישראל בגלות - אין מלך ואין שר - לא הובטח שבט יהודה שתשאר לו ממשלה.

אברבנאל (אחרי הביאור דברי הרמב"ן הנ"ל ודברי הר"ן הנ"ל)... וענין החשמונאים שזכר הרב (הר"ן) אינו כמו שאמר, כי מלכים היו, לא פקידים לפרס ולרומי, כי הם פרקו מעליהם עול היונים ולא היו נכנעים לפרסים. ואמנם עם הרומיים עשו שלום וברית אחים אבל לא נשתעבדו להם.

וכאשר חשבתי בדרכים האלה כלם, אומר שדרכי חז"ל והרמב"ן והר"ן הכל יחד היותר אמתי ומתישב באמת: כי יעקב אבינו לא זכר "מלכות" בכאור אבל אמר "שבט" והוא כל מצוי ומעלה והנהגה ושררה וזאת היא אשר "לא תסור" מיהודה, וכבר מצאנוה בו לפני מלך בן ישראל, הנה יהודה היה גדול באחיו גם בימי יוסף... גם לדגלים, גם למסע הדגלים... תמיד היה השבט והשררה ביהודה והכבוד על שאר השבטים: וכאשר נתנה המלכות לדוד ולזרעו נתקיים יותר "לא יסור שבט מיהודה". וגם אחרי שגלה יהודה מעל אדמתו לבבל נתקיים "לא יסור שבט מיהודה".

כמאמר חז"ל, כי לא היה דעתם (=דעת חז"ל) שעליהם בלבד היתה הנבואה הזאת, אלא שבם הם בכלל "לא יסור שבט" ושגם נתקיימה הבטחתו בגלות ההוא. וגם בזמן בית שני עם היות החשמונאים מולכים ללחום מלחמות ה', תמיד היה בירושלים נביד והוא היה ראש לסנהדרין לקיים מה שני "לא יסור שבט מיהודה"... וכן זיה הדבר גם היום בגלות הארוך הזה עד צרפת וגלות ירושלים אשר בספרד, אין זמק שהנשיאים והנביאים, אשר היו המלכים והקהלות ממנים על בני ישראל, אין יולם מורע בית דוד, כי היה רוב גלותנו משבט יהודה...

- 1. מה בין דברי הרמב"ן הנ"ל לבין דברי הר"ן והאברבנאל בתפיסתם הכללית את ברכת יהודה ומהותה?
- 2. מה בין הר"ן לבין אברבנאל בפירוש המושג "שבט"?
- 3. מה בין הר"ן לבין האברבנאל בהגדרת מלכות החשמונאים ומי מהם קרוב לתפיסתנו ההסטורית כיום?
- 4. הוכח את דברי אברבנאל על עמדת שבט יהודה לפני מלך ישראל מתוך המסופר ביהושע ושופטים.